

Uurimusi Eesti ööelukultuurist

Karin Leivategija

Alates Covid-19 põhjustatud kriisist, mis puhkes 2020. aasta märtsis ning tõi Eestis kaheks aastaks kaasa ulatuslikud piirangud, on ööeluga seotud avalikud diskussioonid märkimisväärselt populaarsust kogunud. Toimunud on hulgaliselt ööeluteemalisi seminare ja vestlusringe, turvalisema ööelu loomisega tegelevad nii Tervise Arengu Instituut kui sotsiaalkindlustusamet, ERMis avasime suure näituse „Kellele kuulub öö?“ jpm. Öötemaatikale on hakatud üha enam tähelepanu pöörama ka ülikoolides. Järgnevalt annan ülevaate ajavahemikus 2021–2024 Eesti ülikoolides kaitstud viiest magistritööst, mis avardavad ööaja mõistmist ning kontekstualiseerivad selle ümber käivat arutelu.

Kui varasemad ööajaga seotud uurimistööd on keskendunud peamiselt kindlate subkultuuride sisemistele toimemehhanismidele, siis viimastel aastatel on teemadering oluliselt laienenud. Uurijad näevad ööelul olulist mõju ja rolli näiteks ühiskondlikus ja linnaruumi arengu kontekstis. Ööd ja ööelu uuritakse ka üha eriilmelisemalt, kaasates loovaid uurimismeetodeid ja mitmekesiseid lähenemisnurki.

Viimaste aastate uurimistööde rohkus peegeldab ööeluga seotud küsimuste olulisust ühiskonnas. Ööelu mängib rolli mitte ainult indiviide, vaid ka kogukondi haarava identiteedi kujundamisel ja avaliku ruumi ning vaba aja tähenduse avaramal mõtestamisel. Ööelu uurimine selgitab, kuidas normid ja väärtused öises keskkonnas muutuvad. Kui päevasel ajal on normid selgemad ja sageli argisemate kohustustega raamistatud, siis öö annab võimaluse alternatiivseks kogemuseks ja päevaga võrreldes teistsuguseks eneseväljenduseks.

Meeri Otti Tartu Ülikoolis etnoloogia erialal kaitstud magistriprojekt „Tartu ööelu kogemustekaart ja veebilehe prototüüp“ (2021) keskendub Tartu ööelule, kuid töö laiahaardelisem eesmärk on uurida ööelu tähtsust üldisemalt inimeste elus ja linnakultuuris. Magistriprojekti osana valmis ajutine interaktiivne veebikaart ja veebilehe prototüüp, mis kujutavad Tartu ööelu isikliku ja emotsionaalse kogemusena. Projekti käigus on Ott kogunud inimeste

käest lugusid Tartu ööelu kohtadest, mis kokku loovad fragmentaarse, kuid mitmekülgse pildi Tartu ööelukultuurist.

Veebikaardil olevad baarid, klubid ja lokaalid ei esinda lihtsalt öiseid meelelahutuskohti, vaid kirjeldavad isiklike lugude kaudu ka linna kogukondlikku atmosfääri ning kannavad seeläbi ühiskondlikku väärtust. Ott analüüsib kaardistamise ja veebipõhise lahenduse kaudu, kuidas mõjutab Tartu ööelu kogukonnatunnet.

Merilin Kuklase Tallinna Ülikoolis kaitstud magistritöö „Ööeluga kaasnev müra ja võimalikud meetmed selle reguleerimiseks Põhja-Tallinna linnaosa näitel“ (2021) rõhutab ööelu majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist olulisust, tuues esile Põhja-Tallinna kui praegusaja ühe tähtsaima ööelukultuuri keskuse. Samas on piirkond tugeva gentrifikatsiooni mõju all: loov ööelukultuur areneb ja köidab inimesi, kuid selle püsimine ja arenemine on pidevalt suure küsimärgi all. Kinnisvaraarendajad pakuvad klubidele ja ürituste korraldajatele ööelu korraldamiseks madala tasu eest ruume eesmärgiga elavdada vähearenenud linnaosi. Kui aga piirkond muutub atraktiivseks, on samad kohad kas lammutamise või ümberehitamise tõttu sunnitud uksed sulgema. Kuklase uuring heidab valgust ööelu, gentrifikatsiooni ja linnaruumi arengu keerukatele suhetele ning selle mõjule kultuurilisele mitmekesisusele ja kohalikele inimestele. Kuklas märgib, et ööelu valdkonda käsitletakse tihti negatiivselt, keskendudes ülekaalukalt probleemidele, nagu müra ja meelemürkide tarvitamine, samas kui positiivsed küljed jäävad üldjoontes tähelepanuta.

Töö teoreetilises osas analüüsitakse ööelumajandust ja rolli ning müra puudutavaid regulatsioone, tuues välja linnaplaneerimise murekohad. Kuklas osutab sellele, et linnad on peamiselt planeeritud päevaseks kasutuseks, kuid vajavad struktureeritud lähenemist ka öise elu jaoks. Müra käsitlev seadusandlus on sageli ebapiisav ja ebaefektiivne. Uurimus rõhutab progressiivsete ja jätkusuutlike meetmete vajalikkust ning osutab vajadusele põhjalikumaks diskussiooniks Tallinnas, mis võimaldaks vähendada helireostust, säilitades samal ajal linna kultuurilise mitmekesisuse.

Natalie Metsa Tallinna Ülikoolis sotsioloogia erialal kaitstud magistritöö „Eesti- ja venekeelsete inimeste integratsioon läbi klubikultuuri Sveta Baari näitel“ (2024) käsitleb alternatiivse klubikultuuri rolli integratsiooni edendamisel Eestis. Keskendudes konkreetsemalt Põhja-Tallinnas Telliskivi piirkonnas aastail 2017–2023 tegutsenud Sveta Baarile, uurib Mets, kuidas see klubi toomis eesti- ja venekeelsete noorte kohtumispäigana, kus oli võimalik suhtlemisbarjääre ületada. Töö toob esile, et klubikultuur võib toimida sotsiaalse platvormina, mille kaudu saab murda ühiskonnas levinud

eelarvamusi ning pakkuda mitmekesisist keskkonda, kus kultuurilised ja keelelised erinevused muutuvad teisejärguliseks.

Uurimus rõhutab klubikultuuri alahinnatud potentsiaali integratsioonivahendina. Vaatamata sellele, et klubidest ja muusikast on tehtud mitmeid uurimistöid, on poliitikakujundajate seas klubikultuuri sotsiaalne roll alahinnatud. Metsa töö näitab, et ööelu võib mõjutada heaolu, kuuluvustunnet ja kogukondlikkust viisil, mida kvantitatiivsete uuringute kaudu ei saa täielikult mõõta. Sveta Baar toimis turvalise ruumina, kus eesti- ja venekeelsed inimesed said tänu ühiselt kogetud muusikale, tantsule ja keskkonnale vabamalt suhelda, luues sidemeid ja tõstes seeläbi kogukonna sotsiaalset sidusust.

Anastasiia Cherkasova Tallinna Ülikoolis antropoloogia erialal kaitstud magistritöö „*Community in Sound: A Case Study of Nightlife Clubbing Scene in Tallinn, Estonia*“ / „Helikogukond: juhtumiuuring öisest klubiskeenest Tallinnas Eestis“ (2023) keskendub Tallinna klubikultuuri kogukonnale, kaasates sarnaselt Natalie Metsa uurimusele Tallinna klubielu venekeelseid ja ka teisi mitte-eestikeelseid ööelu kogejaid. Nii nagu Mets, uurib ka Cherkasova klubikultuuri, keskendudes ühele kindlale ööelukohale Põhja-Tallinnas, 2021–2022 suvel Balti Manufaktuuri kvartalis tegutsenud Uue Loomingu Majale (ULM). Lõputöö osaks on lisaks tekstile ka uurimuslik dokumentaalfilm.

Cherkasova uurib, kuidas Tallinna klubiskeene koosneb väiksematest ajutistest kogukondadest, mis tihti kujunevad kindlate peosarjade ümber. Muusika moodustab siin keskse kogukonda ühendava elemendi. Klubikultuur pakub ööelukultuuris osalejatele turvalist ruumi, kus kogukonnaliikmete avatus ja osaline eksklusiivsus võimaldavad kogukonna liikmetel end vabalt tunda. Intervjueerimise abil uurib ja analüüsib Cherkasova oma informantide muusikakogemusi, muusika mõju nende käitumisele ja heli teatud tehnilisi aspekte, mis on klubikülastajatele olulised.

Cherkasova töö olulisus tuleneb ka sellest, et Eestis on ööelukultuuri ja selle ühiskondlikku mõju loovate meetodite abil vähe uuritud. Töö loovuurimuslik osa, 22-minutiline dokumentaalfilm „ULM“, loob meelelise vaate Tallinna ööklubikultuurile, mida oleks ainult tekstiga keeruline edasi anda. Film kujutab klubikultuuri kui sensorset maastikku, kus valgus, varjud ja heli loovad lummava klubiatmosferaari. Film annab hääle informantidele ja toob esile klubikogukonna liikmete lood, luues sümboolseid ühendusi nende ja ööelu vahel ning rõhutades klubikultuuri väärtust.

Ann-Katriin Kelderi Eesti Kunstiakadeemias sisearhitektuuri erialal kaitstud magistritöö „Üüriga tuli kaasa kolm valvekoera ehk alternatiivklubid Tallinna näitel“ (2024) käsitleb

Tallinna alternatiivklubide ruumide kujundust ja nende kogemist klubiküllastajate ja -omanike vaatenurgast. Uurimuses keskendub Kelder sellele, kuidas klubiruumid loovad ajutise ja vaba keskkonna, mis võimaldab klubiküllastajatel end ka vabamalt väljendada. Loovalt teostatud uurimistöös kasutatakse sisearhitektuuri ja ruumiloome elemente, et analüüsida, kuidas Põhja-Tallinna alternatiivsed ööelukohad, nagu HALL, Paavli Kultuurivabrik ja Uus Laine loovad linnaöös olulisi kultuurikeskkondi, mis toimivad ka alternatiivsete kogukondade ehk n-ö pelgupaikadena. Kelder käsitleb öösel tegutsevaid klubiruumi kui „heterotoopiaid“ (Foucault 1966), mis on reeglitest vabamad kui traditsioonilised avalikud ruumid ja võimaldavad seetõttu klubiküllastajatel ajutiselt tegutseda väljaspool ühiskondlikke norme.

Kelder toob välja, et Tallinna klubikultuur on isetekkelise loomuga ja sageli väheste materiaalsete ressursidega. Klubiruumidesse loodud sisekujundus ja atmosfäär sõltuvad suuresti kogukonna liikmetest ja tihti peale nende kätte taaskasutamiseks jõudnud elementidest – mööbel, lava, dekoratsioonid, tehnika – mis kokku kujundavad klubikultuuri unikaalse esteetika. Klubiruumi disain võimaldab tantsijatel tunda end vabalt ja enesekindlalt, osaledes ühises tantsukogemuses, mida saab Kelder hinnangul võrrelda isegi tantsu- ja laulupeo kogemusega.

Rõhutades klubide tähtsust linna ööelukultuuri majutavate ruumide säilitamisel, käsitleb ka Kelder Tallinna ruumilist ja poliitilist konteksti, mis on sageli ebasoodne alternatiivse kultuuriruumi arenguks.

Kokkuvõte

Viimastel aastatel Eesti ülikoolides kaitstud ööelukultuuri käsitlevad magistritööd toovad esile ööelu kui olulise majandusliku ja sotsiokultuurilise nähtuse, millel on võime pakkuda alternatiivseid lahendusi ühiskondlikele probleemidele. Uurijad on intervjuude ja küsimustike abil kaasanud suurel hulgal ööelu kogejaid ja loojaid. Magistritöodes rõhutavad autorid, et ööelul on oluline potentsiaal kultuurilise lõimumise ja kogukondlikkuse edendamisel, pakkudes ruumi, kus tavapärased sotsiaalsed normid lõdvenevad ja loovusele antakse rohkem ruumi. Ööelu on samas ka haavatav, kuna ööelukultuuri elujõulisusega mitte arvestavate poliitiliste otsuste ja gentrifikatsiooni surve võib viia klubiruumide kui öiste kogukondlike keskuste kadumiseni. Kuigi uurimistööd käsitlevad ka ööelus esinevaid probleeme, nagu müra, turvalisuse puudumine ning alkoholi ja uimastite tarvitamine, keskendutakse eelkõige ööelukultuuri

võimalustele. Uurimistööd näitavad, et ööaeg on linnakultuuri ja
ühiskondliku arengu oluline osa.

Kirjandus

Cherkasova, Anastasiia. 2023. *Community in Sound: A Case Study of Nightlife Clubbing Scene in Tallinn, Estonia*. Magistritöö. Tallinna Ülikool.

Foucault, Michel. 1966. *Les Mots et les Choses*. Paris: Éditions Gallimard.

Kelder, Ann-Katriin. 2024. Üüriga tuli kaasa kolm valvekoera ehk alternatiivklubid Tallinna näitel. Magistritöö. Eesti Kunstiakadeemia.

Kuklas, Merilin. 2021. Ööeluga kaasnev müra ja võimalikud meetmed selle reguleerimiseks Põhja-Tallinna linnaosa näitel. Magistritöö, Tallinna Ülikool.

Mets, Natalie. 2024. Eesti- ja venekeelsete inimeste integratsioon läbi klubikultuuri Sveta Baari näitel. Magistritöö, Tallinna Ülikool.

Ott, Meeri. 2021. Tartu ööelu kogemustekaart ja veebilehe prototüüp. Magistriprojekt, Tartu Ülikool.